

Szot, Adam

Kongres Eucharystyczny w archidiecezji wileńskiej w 1931 roku

Rocznik Teologii Katolickiej 4, 145-163

2005

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. Adam Szot

AWSD w Białymstoku

**KONGRES EUCHARYSTYCZNY
W ARCHIDIECEZJI WILEŃSKIEJ W 1931 ROKU****THE EUCHARISTIC CONGRESS
OF THE ARCHDIOCESE OF VILNIUS OF 1931**

The Archdiocese Eucharistic Congress took place in the archdiocese of Vilnius in 1931. Due to a large area of the archdiocese, it took place not only in the bishopric of Vilnius, but also in fourteen other places, primarily decanate parishes. Many lay Catholics were involved in both the preparations for the Congress and the Congress itself. Their involvement later became a good foundation for creating new structures of the Catholic Action, the so-called four columns of it: Catholic associations of young men, and young women, and of adult men and adult women. The proceedings of the Congress were similar in all the places, as it had been carefully planned and prepared beforehand. The most important elements of the Congress were the plenary meetings and meetings of particular sections, during which the participants were given a chance to listen to numerous lectures regarding Eucharistic issues and the relevance of Eucharist for daily life, including the social aspect of it. The climax of each Congress was a festive Eucharist celebrated usually by archbishop Jałbrzykowski with many priests and faithful. A eucharistic procession concluding the Eucharist would become a way of manifesting the faith and expressing the affiliation with the Church.

Pierwszy Kongres Eucharystyczny (KE) odbył się w Lille, we Francji, w 1881 r. Zwołany został przez papieża Leona XIII. I Ogólnopolski Kongres Eucharystyczny miał miejsce w Poznaniu w 1930 r., w okresie intensywnego rozwoju stowarzyszeń i organizacji kościelnych. Rok później, w 1931 r., KE odbył się już na terenie archidiecezji wileńskiej.

7 II 1931 r. abp Romuald Jałbrzykowski, metropolita wileński, skierował do duchowieństwa i wiernych archidiecezji wileńskiej list pasterski zapowia-

dający przeprowadzenie w Wilnie w dniach od 8 do 10 V 1931 r. Archidiecezjalnego Kongresu Eucharystycznego (AKE)¹. Wyjaśnił w nim cel i myśl przewodnią Kongresu: „Społeczeństwo nasze więcej chore duchowo, niż materialnie niedomaga. Potrzebna też gruntowna i poważna kuracja duchowa, konieczny nawrót społeczeństwa do zasad chrześcijańskich [...] Dajmy temu dowód, że nie chcemy ulegać żadnej chwiejności i po-łowiczności religijnej, lekkości przed względami ludzkimi, że pragniemy mieć śmiałość naszych przekonań, wyraźny i mocny charakter religijny katolicki”.

Arcybiskup wskazał na formy przygotowania wiernych do KE przez odczytanie we wszystkich kościołach diecezji treści listu pasterskiego i odprawienie w nich nowenny (w dniach 30 IV – 8 V 1931 r.) przed Najświętszym Sakramentem o wyblaganie Bożego błogosławieństwa dla uczestników KE. Ze względu na rozległy teren archidiecezji wileńskiej i trudności komunikacyjne abp Jałbrzykowski zapowiedział przeprowadzenie Dekanalnych Kongresów Eucharystycznych (DKE) w 14 miejscowościach. Na mocy pisma apostolskiego papieża Piusa XI *Quod ad Conventus* z dnia 7 III 1924 r.², abp Jałbrzykowski nadał również przywileje i łaski duchowe wszystkim uczestnikom i współpracownikom KE³.

Inicjatywa przeprowadzenia w archidiecezji wileńskiej kongresów eucharystycznych spotkała się w przychylną odpowiedź Stolicy Apostolskiej. 8 IV 1931 r. kardynał Pacelli przesłał na ręce metropolity pismo z wyrazami zadowolenia papieża Piusa XI i papieskim błogosławieństwem wszystkim uczestnikom kongresów⁴.

Do przygotowania w 1931 r. Archidiecezjalnego Kongresu Eucharystycznego w Wilnie i na terenie archidiecezji wileńskiej powołany został Komitet Organizacyjny Kongresu Eucharystycznego. Prezesem honorowym i protektorem AKE został abp R. Jałbrzykowski. Przewodniczącym Komitetu Wykonawczego Kongresu Eucharystycznego (KWKE) był sufragan wileński biskup Kazimierz Mikołaj Michalkiewicz. To w jego mieszkaniu, przy ul. Zamkowej 4, odbywały się zazwyczaj spotkania, chociaż jako oficjalny adres Komitetu podawano adres Kurii Metropolitalnej przy ul. Metropolitalnej 1. Wiceprezesami KWKE byli Stanisław Biały i ks. Ignacy Olszański. Sekretarzami byli także księża: ks. Stanisław Tracewski i ks. Jan Ostreyko. W skład szerokiego Komitetu wchodził nie tylko duchowni, ale również osoby świeckie. Komitet tworzyli: ks. Jan Adamowicz – dziekan wileński, Janina Burhardtowa, ks. Lucjan Chadecki, ks. Antoni Cichoński, Stefan Glaser – profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, ks. Alojzy Gołubski, Kazimierz Gorzuchowski, Wacław Iszora – starosta grodzki, Leon Izydorczyk – komendant wojewódzkiej policji w Wilnie, Maria Jeleńska,

¹ „Wiadomości Archidiecezjalne Wileńskie” (dalej: WAW), 5(1931), nr 3, s. 38-40.

² Acta Apostolicae Sedis, t. XVI, s. 154-158.

³ WAW, 5(1931), nr 3, s. 40-42.

⁴ WAW, 5(1931), nr 9, s. 129-130.

ks. Franciszek Kafarski, Leonard Korowajczyk, Maria Kossakowska, mjr Marian Kozłowski – Komendant Placu miasta Wilna, ks. Kazimierz Kucharski, Jan Łokucjewski – ławnik magistratu, Gustaw Malewko, Józef Maruszkin, ks. Stanisław Miłkowski – prob. parafii św. Jana, Waław Olaszewski, płk Michał Pakosz – dowódca Obszaru Warownego miasta Wilna, Michał Pawlikowski – naczelnik, płk Władysław Piasecki, Ferdynand Łuszczyc – profesor USB, ks. Jan Rzymelko, Leokadia Sadowska ks. Adam Sawicki, Helena Syrwidówna, Maria Weyszenhoffowa, ks. Stanisław Zawadzki – proboszcz parafii ostrobramskiej⁵.

Przedkongresowe spotkania miały charakter roboczy i zazwyczaj podobny przebieg. Odczytywano protokół z ostatniego zebrania, ustalano program pracy poszczególnych sekcji na najbliższy okres. Pod koniec spotkania był czas na wolne wnioski i wszelkie zapytania oraz propozycje dotyczące przygotowań do KE⁶. Zajmowano się wieloma różnymi sprawami, np. podczas ostatniego zebrania KWKE przed Kongresem Eucharystycznym, w dniu 2 V 1931 r., dyskutowano nad dekoracją i iluminacją sal, domów i ulic, nad biletami wstępu, ustaleniem porządku obrad plenarnych i sekcyjnych, porządkiem procesji i transmisją radiową⁷.

Za zgodą arcybiskupa R. Jałbrzykowskiego i w porozumieniu z Wydziałem Wykonawczym Kongresu Eucharystycznego (WWKE) ustalono, iż w ramach Kongresu pracować będą poszczególne sekcje. Współpracowały one ściśle z WWKE. Miały wyłonić spośród siebie Wydział składający się przynajmniej z czterech osób: przewodniczącego, wiceprzewodniczącego, sekretarza i skarbnika. Przewodniczący sekcji miał za zadanie przygotowywać porządek obrad sekcji, zwoływać zebrania sekcyjne i im przewodniczyć. Miał też dbać o wykonanie uchwał oraz utrzymywać łączność z WWKE. Wiceprzewodniczący sekcji, w razie potrzeby, zastępował go w wymienionych czynnościach. Sekretarz gromadził akta pracy sekcji, a po jej zlikwidowaniu przekazywał je do Wydziału Wykonawczego. To on zajmował się protokolowaniem obrad sekcji. Skarbnik prowadził rachunki wpływów i wydatków kasy sekcji.

Liczba członków należących do sekcji nie powinna przekraczać 12 osób. Miało to usprawnić pracę i obrady. Sekcje zajmowały się sprawami ideowymi: ustaleniem tematów i nazwisk mówców oraz porządkiem obrad, ustaleniem końcowych rezolucji sekcyjnych. Wobec uchwał sekcji Wydział Wykonawczy miał jednak prawo zastrzeżenia, a w przypadkach wątpliwych ostateczna decyzja należała do metropolity wileńskiego lub do wyznaczone-

⁵ Biblioteka Litewskiej Akademii Nauk w Wilnie (dalej: BLAN), F 318-3160, k. 6, Komitet Kongresu Eucharystycznego w Wilnie i Archidiecezji Wileńskiej.

⁶ BLAN, F 318-36160, k. 1, Porządek dzienny posiedzeń Wydziału Wykonawczego Kongresu Eucharystycznego, z dn. 12 III i 15 IV 1931 r.

⁷ BLAN, F 318-36160, k. 8, Zawiadomienie o posiedzeniu Komitetu Organizacyjnego Kongresu Eucharystycznego.

go przez niego swego zastępcy. Sekcje zajmowały się również sprawami materialnymi, np. ustalając przybliżoną liczbę uczestników Kongresu, poszukując odpowiednich sal, pomieszczeń, troszcząc się o tzw. logistykę⁸.

Komitet Wykonawczy Kongresu Eucharystycznego w Wilnie, przygotowując wiernych do obchodów AKE, wystosował do duchowieństwa archidiecezji okolicznościowy „Okólnik”. 20 II 1931 r. księży dziekani zostali poinformowani o prowadzonych pracach przygotowawczych do KE. Wszystkie prace koordynował Archidiecezjalny Instytut Akcji Katolickiej w Wilnie (AIAK).

Ze względu na rozległy teren archidiecezji, metropolita wileński wyznaczył, poza Wilnem, jeszcze 14 innych miejscowości, gdzie miały się odbyć Dekanalne Kongresy Eucharystyczne. Ustalając tę listę zaproponował również porządek odbywanych Kongresów i ich terminy. Terminy DKE w archidiecezji wileńskiej były następujące: Wilno (8-10 V 1931 r.), Grodno (13-14 V), Święciany (23-24 V), Białystok (30-31 V), Iwie (12-13 VI), Lida (13-14 VI), Brasław (20-21 VI), Głębokie (1-16 VII), Oszmiana (18-19 VII), Świr (10-11 VIII), Postawy (18-19 VIII), Wilejka (27-28 VIII), Szczuczyn (5-6 IX), Wołkowysk (7-8 IX) i Słonim (12-13 IX 1931 r.)⁹.

W miejscowościach, wyznaczonych przez arcybiskupa, gdzie miały się odbyć DKE, dziekan miał obowiązek powołać do życia specjalny Komitet Kongresu, złożony z przedstawicieli duchowieństwa, władz i poszczególnych organizacji kościelnych i cywilnych. Spis członków komitetów był przysyłany do siedziby KWKE w Wilnie.

Komitet Wykonawczy Kongresu Eucharystycznego przysyłał ogólne wytyczne do prac komitetu lokalnego. Komitet ten miał ustalić szczegółowy program DKE, określając ściśle godziny i miejsce zebrań plenarnych i sekcyjnych. Był też zobowiązany do wydrukowania plakatów z krótką odezwą celem poinformowania wiernych o przebiegu uroczystości. Plakaty miały być rozpowszechnione w każdej parafii.

W celu lepszego przygotowania DKE miał powstać sekretariat, zajmujący się prowadzeniem korespondencji, udzielaniem pierwszych informacji przebiegu prac kongresowych, zbieraniem dokładnych informacji o pielgrzymkach, organizacjach i osobach prywatnych uczestniczących w Kongresie.

Komitet lokalny informował księży proboszczów i organizacje katolickie o wszelkich prowadzonych pracach. Zachęcał do wzięcia udziału w DKE jak największej liczby pielgrzymek. Ze względu jednak na trudności noclegowe, w wielu miejscowościach proponowano, by grupy pielgrzymów uczestniczyły tylko w drugim dniu Kongresu. W ten sposób próbowano rozwiązać problem braku miejsc sypialnych.

⁸ BLAN, F 318-36160, k. 9, Regulamin dla sekcji Archidiecezjalnego Kongresu Eucharystycznego w Wilnie.

⁹ BLAN, F 318-36158, k. 4, Wykaz terminów Kongresów Eucharystycznych w archidiecezji wileńskiej w 1931 r.

Sekretariat DKE ustalał potrzebną liczbę prelegentów. W przypadku ich braku AIAK proponował własnych, ale za zwrotem kosztów podróży. Kaznodzieja podczas KE miał się wywodzić z miejscowego kleru. W razie braku odpowiedniego kandydata należało zwrócić się do KWKE w Wilnie. Archidiecezjalny Instytut Akcji Katolickiej proponował zazwyczaj następujących księży: Karola Lubiańca, Adama Sawickiego, Ignacego Olszańskiego lub Franciszka Kafarskiego.

Po ukonstytuowaniu się Komitetu DKE i rozpoczęciu prac wstępnych przybywał delegat AIAK na posiedzenia Komitetu, by ujednoczyć prace kongresowe i omówić dokładnie metody prowadzenia DKE.

Na pierwszych spotkaniach komitetów lokalnych omawiano cele i zadania DKE. Wybierano osoby i tworzone osobne sekcje, które podejmowały się poszczególnych zadań. Tworzono zazwyczaj sekcje: propagandowo-prasową, pochodową, mieszkaniową, młodzieży pozaszkolnej, Akcji Katolicko-Społecznej i finansową. Zakres prac poszczególnych sekcji był szczegółowo określony¹⁰.

Sekcja propagandowo-prasowa, w porozumieniu z księżmi proboszczami, za ich wiedzą i zgodą, miała troszczyć się o to, by wyjaśniać wiernym potrzebę Kongresu. Członkowie tej sekcji mieli kłaść szczególny nacisk na współpracę z organizacjami katolickimi, aby te przyczyniały się do popularyzowania KE wśród swoich członków.

Przygotowując się do bezpośredniego udziału w DKE wykonywano plakaty, transparenty o tematyce eucharystycznej. Zawierały one symbole eucharystyczne i napisy nawiązujące do tematów poszczególnych referatów podczas Kongresu, np. „My chcemy Boga w szkole, wojsku i sądzie”, „Czcij Boga i bliźniego”, „Cześć Chrystusowi w rodzinie katolickiej”, „Prawa katolickie dla społeczeństwa katolickiego”. Pilnowano, by na prezentowanych plakatach i transparentach nie było treści o charakterze politycznym¹¹.

Sekcja pochodowa opracowywała szczegółowy program uroczystej procesji.

Sekcja mieszkaniowa znajdowała odpowiednie lokale na zebrania plebarne i uroczyste akademie. Miała też pieczę nad dekoracją miasta. W razie potrzeby przygotowywała miejsca sypialne dla osób przyjezdnych.

Sekcja młodzieży pozaszkolnej miała zatroszczyć się o jak najwyższą frekwencję młodzieży, przeprowadzając jednocześnie agitację na rzecz udziału w zlocie młodzieży, który miał się odbyć w Wilnie podczas Kongresu Eucharystycznego.

Sekcja Akcji Katolicko-Społecznej, zgodnie z instrukcją AIAK, miała przeprowadzać swe zadania propagując wśród wiernych działalność społeczną.

Na dwa dni przed DKE przybywali przedstawiciele Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej (SMP), by pomóc w organizacji porządku publicznego.

¹⁰ BLAN, F 318-36158, k. 1, „Okólnik” nr 1 do księży dziekanów archidiecezji wileńskiej, z dn. 20 II 1931 r.

¹¹ Tamże.

Komenda SMP miała ścisły kontakt z sekcją pochodową, która tymi pracami kierowała.

Wszystkie DKE odbywały się zgodnie z wcześniej przygotowanym programem i miały podobny przebieg.

Pierwszego dnia DKE o godz. 15.30 biły dzwony we wszystkich kościołach dekanatu (przez 15 min.). O godz. 16.00 w kościele, zazwyczaj dekanalnym, rozpoczynano KE. Odczytywano błogosławieństwa Ojca Świętego, śpiewano *Veni Creator*, następnie odbywało się wystawienie i adoracja Najświętszego Sakramentu.

O godz. 17.00 rozpoczynało się zebranie plenarne. Prezes Komitetu Organizacyjnego DKE uroczyście otwierał sesję, następował wybór marszałka i prezydium DKE. Po nim zazwyczaj przemawiał prezes honorowy i protektor Kongresu Eucharystycznego – abp R. Jałbrzykowski lub sufragan bp K. Michalkiewicz. Chcąc ograniczyć czas powitań, pozostawiono na przemówienia powitalne maksymalnie 2 minuty. Następnie odczytywano porządek obrad i wygłaszano przygotowany referat, np. *Eucharystia jako lekarstwo przeciw duchowi materializmu*. Na zakończenie zebrania plenarnego śpiewano pieśń *My chcemy Boga*.

Od godz. 19.00 trwały obrady sekcji, które miały podobny przebieg jak spotkania plenarne. Zazwyczaj na wstępie następowało zagajenie prezesa sekcji, następnie uczestnicy sekcji wysłuchiwali referatu dotyczącego problematyki eucharystycznej, ale ukierunkowanego na uwarunkowania i zadania poszczególnych sekcji, np. w sekcji Akcji Katolicko-Społecznej słuchano referatu pt. *Eucharystia a organizacje Akcji Katolickiej*, zaś w sekcji młodzieży pozaszkolnej pt. *Młodzież skupiona około Eucharystii to zadatek wielkości Narodu i Państwa*. Na zakończenie obrad sekcji podejmowano rezolucje i śpiewano jedną z pieśni eucharystycznych, a w przypadku sekcji młodzieżowej hymn SMP *Hej, do apelu*.

Pierwszy dzień Dekanalnego Kongresu Eucharystycznego kończył się wspólną Eucharystią o godz. 24.00, podczas której głoszone kazanie na temat *Eucharystia podstawą ducha apostołstwa*.

Drugi dzień DKE rozpoczynał się zazwyczaj o godz. 9.00 zebraniem plenarnym, zagajeniem marszałka DKE oraz wysłuchaniem referatu pt. *Eucharystia a śmiałość przekonań katolickich źródłem odwagi i męstwa*. Po nim podejmowano postulat i rezolucje. Zebranie plenarne i zamknięcie obrad kończyła pieśń *My chcemy Boga*.

O godz. 11.00 sprawowano Mszę św. pontyfikalną, podczas której głoszone kazanie na temat *Eucharystia podstawą miłosierdzia chrześcijańskiego*. Na jej zakończenie odbywała się uroczysta procesja eucharystyczna ulicami miasta, która była punktem kulminacyjnym każdego Kongresu Eucharystycznego. Do jej udziału zaproszeni byli wszyscy uczestnicy DKE, szczególnie duchowieństwo, członkowie organizacji kościelnych (takich jak bractwa, Koła Żywego Różańca), Akcji Katolickich (Stowarzyszenia Mężów, Niewiast, Młodzieży Męskiej i Żeńskiej, SMP) i członkowie organizacji spo-

łecznych, stojących na gruncie zasad katolickich. Jeżeli w jakimś mieście były dwa kościoły, procesję organizowano od jednego z nich do drugiego¹².

W sesji popołudniowej, o godz. 16.00 lub 17.00, odbywała się akademія, podczas której deklamowano wiersze, śpiewano pieśni, czy też słuchano muzyki sakralnej. Uczestnicy wysłuchiwali kolejnego referatu pt. *Eucharystia źródłem i fundamentem Akcji Katolickiej, podstawą wyrobienia jednostki, rodziny i społeczeństwa*.

Kuria Metropolitalna Wileńska zadbała o to, by w Kongresie Eucharystycznym mogła wziąć udział młodzież szkół średnich i powszechnych. Została ona zwolniona z zajęć w czasie trwania KE. Odpowiednie pisma do wszystkich szkół na terenie poszczególnych dekanatów wystosowało Kuratorium Okręgu Szkolnego w Wilnie. Nauczyciele otrzymali zgodę na uczestniczenie nie tylko w Kongresie, ale również na aktywny udział w pracach sekcji pedagogicznej¹³.

W Wilnie Archidiecezjalny Kongres Eucharystyczny trwał trzy dni – 8, 9, 10 V 1931 r. Porządek został nieco zmieniony ze względu na dłuższy okres trwania AKE, ale najważniejsze punkty programu pozostały bez zmian.

W piątek 8 V 1931 r. od godz. 14.30 we wszystkich kościołach archidiecezji wileńskiej, a zwłaszcza w Wilnie, przez kwadrans biły dzwony. O godz. 16.00 w Ostrej Bramie śpiewem do Ducha Świętego *Veni Creator* rozpoczęto AKE. Abp R. Jałbrzykowski wygłosił okolicznościową homilię. Odczytane zostało błogosławieństwo papieża Piusa XI.

W Sali Urzędu Miejskiego przy ul. Ostrobramskiej 5 o godz. 16.30 rozpoczęło się pierwsze zebranie plenarne. Przemówienie wstępne wygłosił prezes Komitetu Organizacyjnego bp K. Michalkiewicz¹⁴. Tak jak było planowane wcześniej, przeprowadzono wybory marszałka i prezydium AKE. Wybrany marszałek i dwaj wicemarszałkowie zasiedli przy prezydialnym stole.

Po formalnościach proceduralnych nastąpiły mowy powitalne. Marszałek Kongresu witając gości i wszystkich uczestników wyraził radość i zaszczycił z brania udziału w I Archidiecezjalnym Kongresie Eucharystycznym w Wilnie¹⁵. Podziękował arcybiskupowi za inicjatywę urządzenia AKE oraz za wszelkie rady, wskazówki i opiekę nad prowadzonymi pracami. Wyrazy wdzięczności zostały skierowane także na ręce bp. Michalkiewicza, któ-

¹² BLAN, F 318-36158, k. 5-6, Program ogólny dla Kongresów Dekanatnych (powiatowych).

¹³ BLAN, F 318-36160, k. 3, Pismo Kuratorium Okręgu Szkolnego Wileńskiego do Komitetu Wykonawczego Kongresu Eucharystycznego w Wilnie, z dn. 5 V 1931 r., nr 10332/31.

¹⁴ M. Perkowski, *I Kongres Eucharystyczny w Wilnie 8-10 maja 1931*, „W Służbie Miłosierdzia”, nr 6/9/2005, s. 13.

¹⁵ BLAN, F 318-36162, k. 8, Przemówienie marszałka Kongresu przed rozpoczęciem obrad I Plenarnego Zebrania w dniu 8 maja 1931 r.

ry przewodniczył pracom przygotowawczym jako prezes KWKE. Skierowano również depezę na ręce Ojca Św. Piusa XI i telegram do Prezydenta RP¹⁶.

Raz jeszcze przemawiał abp Jałbrzykowski, honorowy prezes i protektor Kongresu. Odczytano porządek obrad. Rozpoczęły się referaty. Jako pierwszy wystąpił profesor USB Marian Zdziechowski z referatem *Eucharystia a duch apostołstwa*. Po nim prof. Stefan Glaser z referatem *Eucharystia źródłem, osią i ogniskiem życia religijnego*. Obaj uczni mówili o sile Eucharystii i jej oddziaływaniu na społeczeństwo, przytaczając sytuację pierwszych chrześcijan, ale jednocześnie wskazując na ówczesne zagrożenia dla chrześcijaństwa ze strony komunizmu¹⁷.

Pierwszy dzień Archidiecezjalnego Kongresu Eucharystycznego w Wilnie zakończył się akademią w auli wielkiej Uniwersytetu Stefana Batorego, zorganizowaną przez Sodaliję Mariańskie miasta Wilna.

O północy w Kaplicy Ostrobramskiej została odprawiona Msza św., podczas której homilię na temat *Życie eucharystyczne podstawą odrodzenia duchowego jednostki i społeczeństwa* wygłosił bp Stanisław Łukomski.

Drugiego dnia trwania AKE od godzin porannych odbywały się Msze św. z kazaniem dla poszczególnych sekcji. Rozpoczęły się one o 7.30. W kościele św. Teresy dla sekcji Akcji Katolickiej, w kościele św. Michała dla sekcji miłosierdzia, w kościele św. Jana dla sekcji młodzieży pozaszkolnej, a w kościele św. Anny dla sekcji akademickiej i inteligencji. Dla młodzieży szkół średnich Msze św. były w kościele św. Jerzego, a dla młodzieży szkół powszechnych w kościele pobernardyńskim. Oddzielne nabożeństwo miała także sekcja Sodaliję Mariańskiej w swej kaplicy sodalicyjnej. Uroczysta Msza św. z kazaniem biskupa Wincentego Tymienieckiego została odprawiona o godz. 9.00 w Kaplicy Ostrobramskiej.

Tak jak pierwszego dnia trwały obrady w sekcjach. Najliczniejsza sekcja Akcji Katolickiej miała swe obrady w Sali Miejskiej przy ul. Ostrobramskiej 5. Podczas obrad wygłoszono dwa referaty: prof. Stanisława Cywińskiego *Eucharystia a odnowienie świata*, prezesa Akcji Katolickiej pt. *Stan Akcji Katolickiej w ogóle, a w Polsce w szczególności* i *Pielęgnowanie życia eucharystycznego w organizacjach Akcji Katolickiej*.

Inne, mniejsze sekcje też miały spotkania połączone z wygłoszeniem referatów. Uczestnicy i słuchacze podsekcji dla organizacji religijnych wysłuchali referatów: *Krucjata Eucharystyczna i Apostołstwo Modlitwy* oraz *Bractwa i III Zakon św. Franciszka*. Podsekcja do spraw socjalnych, zebra-

¹⁶ Treść depezy do papieża Piusa XI: „Ojciec św.! Uczestnicy I Archidiecezjalnego Kongresu Eucharystycznego w Wilnie ścielą się do stóp Tronu Waszej Świątobliwości, śląc wyrazy gorącej miłości, serdecznej wdzięczności oraz najgłębszej czci i proszą o Apostolskie Błogosławieństwo” treść depezy do Prezydenta RP: „Uczestnicy I Archidiecezjalnego Kongresu Eucharystycznego w Wilnie śpieszą, by przesłać Ci Panie Prezydencie zapewnienie serdecznego przywiązania i głębokiej czci”.

¹⁷ M. Perkowski, *I Kongres Eucharystyczny*, dz. cyt., s. 13.

na w sali przy ul. Metropolitanej 1, wysłuchała referatów *Eucharystia a lud pracy* i *Eucharystia jako środek do złagodzenia niedomagań społecznych*. Sekcja miłosierdzia obradująca w sali im. Śniadeckich w USB wysłuchała referatów: *Eucharystia a dobroczynność* i *Eucharystia w życiu emigrantów*. Sekcja młodzieży pozaszkolnej obradowała w Sali Miejskiej przy ul. Końskiej. Tam też wysłuchano referatów: *Znaczenie Eucharystii w wychowaniu i życiu młodzieży* i *Młodzież skupiona około Eucharystii – to zadatek wielkości Narodu i Państwa*. Sekcja akademicka i inteligencji w Sali Kolumnowej USB wysłuchała referatów na temat *Eucharystia w życiu człowieka wykształconego* i *Praca misyjna przez Eucharystię*. W każdej sekcji po wysłuchaniu referatów odbywały się dyskusje i podejmowano szczegółowe rezolucje.

Podsumowaniem obrad w sekcjach było II Plenarne Zebranie w Sali Miejskiej przy ul. Ostrobramskiej 5. Wszyscy zaproszeni członkowie AKE wysłuchali kolejnych referatów: ks. prof. Czesława Falkowskiego – *Eucharystia źródłem i fundamentem Akcji Katolickiej i podstawą ducha apostołstwa* i Józefa Stemlera – *Eucharystia a wychowanie na tle encykliki Piusa XI «O wychowaniu chrześcijańskim»*. Po ich wysłuchaniu zostały publicznie przedstawione rezolucje poszczególnych sekcji. Na zakończenie przemówił marszałek Kongresu i zamknął obrady plenarne AKE.

Tradycyjnie już, zgodnie z wcześniej przyjętym harmonogramem, o północy w Kaplicy Obrazu Matki Bożej została odprawiona Msza św. z kazaniem biskupa Zygmunta Łozińskiego na temat *Eucharystia jako lekarstwo przeciw duchowi materializmu*. Tak jak pierwszej nocy, do rana trwała adoracja Najświętszego Sakramentu. W nocy z piątku na sobotę adorowały kobiety, a z soboty na niedzielę mężczyźni.

Ostatni dzień Archidiecezjalnego Kongresu Eucharystycznego w Wilnie rozpoczął się od przygotowań do uroczystej procesji. Już od 8.00 przed Ostrą Bramą zbierali się członkowie organizacji katolickich wraz ze swymi pocztami sztandarowymi. Godzinę później uroczysta procesja eucharystyczna wyruszyła spod Ostrej Bramy do katedry wileńskiej. Uczestniczyło w niej kilkadziesiąt tysięcy wiernych. Mszę św. o godz. 10.00 przed bazyliką katedralną celebrował metropolita wileński, abp R. Jałbrzykowski. Bp Henryk Przeździecki wygłosił kazanie na temat *Eucharystia a śmiałość przekonań religijnych źródłem odnowienia i męstwa*. Msza św. miała również niezwykle oprawę muzyczną. Podczas niej śpiewały połączone chóry „Echo” i „Hasło”, przy udziale orkiestry symfonicznej. Oba chóry dały również premierowe wykonanie *Te Deum laudamus* Józefa Rennera, nadesłane przez kompozytora specjalnie z okazji AKE w Wilnie¹⁸. Po zakończonej Mszy św. prezes Komitetu Organizacyjnego AKE, bp Michalkiewicz, wygłosił przemówienie i odczytał streszczenie rezolucji powziętych przez AKE.

¹⁸ M. Perkowski, *I Kongres Eucharystyczny*, dz. cyt., s. 13.

Podczas obrad Archidiecezjalnego Kongresu Eucharystycznego w Wilnie w dniach 8-10 V 1931 r. podjęto następujące rezolucje¹⁹:

„I. Pierwszy Kongres Eucharystyczny w Wilnie, głęboko przejęty zrozumieniem potrzeby szerzenia życia Eucharystycznego uchwala rozpocząć wyteżoną pracę w celu: propagowania słowem i piśmem praktyki wczesnej Komunii dzieci; propagowania słowem i piśmem praktyki codziennej Komunii św.; propagowania praktyki Komunii wspólnej z racji rozmaitych uroczystości oraz adoracji Najświętszego Sakramentu; propagowania myśli zakładania Kół Eucharystycznych we wszystkich organizacjach katolickich oraz Rycerstwa Jezusowego, czyli Krucjaty Eucharystycznej; zrealizowania projektu ks. Deville, aby w dniu 8 maja urządzać Komunią wszystkich dzieci na intencję podniesienia moralnego dzieci w Rosji,

II. Zdając dokładnie sprawę z ogromu nędzy trapiącej kraj nasz, nędzy materialnej będącej często i źródłem nędzy moralnej postanawia wyteżyc wszystkie swe siły w celu przyścia nieszczęśliwym z pomocą, a w szczególności: uchwala przystąpić do pracy nad rozpowszechnieniem Konferencji św. Wincentego à Paulo możliwie we wszystkich parafiach przez werbowanie dla nich jak największej ilości członków.

III. 1. Powołać do życia i rozpowszechnić specjalną organizację, przy Archidiecezjalnym Instytucie Akcji Katolickiej, mającą na celu bronić słowem i piórem zagrożoną w czasach dzisiejszych świętość małżeństwa katolickiego. Rozwinać energiczną działalność mającą na celu zwalczanie wszelkiego rodzaju neopoganizmu i pornografii; 2. Rozpocząć usilną pracę w celu zwerbowania jak najwięcej członków do stowarzyszenia apostołstwa świeckich, zakładania domów rekolekcyjnych i urządzania rekolekcji zamkniętych; 3. Przystąpić do zakładania gron dyskusyjnych, w których wierzący katolicy pracowaliby nad podniesieniem ducha religijnego wśród objętej religijnie inteligencji; 4. Rozpocząć usilną pracę wśród rodziców młodzieży szkolnej, aby ich skłonić do zbiorowego domagania się u władz szkolnych powoływania na stanowiska nauczycielskie nauczycieli i wychowawców katolickich oraz roztoczenia opieki nad bibliotekami w celu usunięcia z nich książek o treści antyreligijnej i pornograficznej; 5. Popierać akcję misjonarską a w szczególności unijną i w tym celu przystąpić do założenia kursów dla konwertytów; 6. Organizować od czasu do czasu publiczne i prywatne modły za prześladowanych za wiarę w Rosji oraz wspierać materialnie Instytut Misyjny w Lublinie oraz Stowarzyszenie Misji Wewnętrznych w Wilnie; 7. Kongres Eucharystyczny w Wilnie postanawia zwrócić się do rodaków przebywających z rozmaitych powodów na obczyźnie z wezwaniem do ścisłej łączności ze sobą tak pod względem umiłowania świętej wiary katolickiej, jak i ofiarnej służby dla Ojczyzny naszej, Polski”.

¹⁹ BLAN, F 318-36162, k. 16-16v, Rezolucje Archidiecezjalnego Kongresu Eucharystycznego odbytego w Wilnie w dniach 8, 9 i 10 maja 1931 roku.

Po ich odczytaniu nastąpił akt poświęcenia rodzaju ludzkiego Najświętszemu Sercu Jezusa oraz odśpiewano *Te Deum*. Arcybiskup udzielił błogosławieństwa Najświętszym Sakramentem. Odczytano również „Akt zadośćuczynienia” wynagradzający za wszelkie zło wyrządzone wobec Boga. Zadośćuczyniono za nieskromność i bezwstyd, za rozpustę, za gwałcenie dni świątecznych, za przekleństwa, za znieważanie papieża i kapłanów, za zaniedbanie sakramentów św., za zbeszczeszczenie go świętokradztwem, w końcu także za publiczne winy narodu polskiego²⁰.

Niewątpliwie AKE w Wilnie był przykładem dla DKE, organizowanych w terenie. Księża dziekani, jak również poszczególni proboszczowie, wzorowali się na wileńskim AKE. Przygotowując się do organizacji DKE spotykali się nieraz z wieloma trudnościami, nie tylko w kwestiach logistycznych. Trudności te rodziły się również z powodu różnic narodowościowych, a nieraz i wyznaniowych, szczególnie tam, gdzie był duży odsetek ludności innego wyznania lub niewładającej językiem polskim. Problemy te były poruszane i dyskutowane podczas konferencji dekanalnych, które wiosną 1931 r. zostały zwołane z myślą o organizacji DKE.

Podczas jednej z nich, w Świącianach, w dniu 16 III 1931 r. podjęto decyzję, iż ze względu na mieszkającą na terenie dekanatu ludność narodowości litewskiej należy także w tym języku przeprowadzić lokalny KE. Na język litewski zostały przetłumaczone kazania, podobnie jak odczytywany podczas DKE list papieża Piusa XI z pasterskim błogosławieństwem. Biskup sufragan przemawiający na DKE w Świącianach mówił po polsku jak i litewsku. Po litewsku zostały wygłoszone również niektóre referaty, np. *Eucharystia a organizacja Akcji Katolickiej*, zaś drugiego dnia DKE nt. *Eucharystia źródłem i fundamentem Akcji Katolickiej, podstawą wyrobienia jednostki, rodziny i społeczeństwa*. Celem było zapoznanie ludności narodowości litewskiej z powstającymi w łonie Kościoła powszechnego i w parafiach dekanatu organizacjami katolickimi. Po litewsku zostały wygłoszone również wszystkie kazania podczas DKE – o północy, jak i główna homilia podczas Mszy św. pontyfikalnej. Pieśni podczas liturgii były wykonywane w dwóch językach. Księża spowiadali wiernych w tym języku, w jakim penitent na co dzień się komunikował²¹.

W dziewięciu punktach podjęte zostały rezolucje wzywające wiernych do częstej Komunii św., w miarę możliwości nawet codziennej, do adoracji Najświętszego Sakramentu, zakładania kótek eucharystycznych i do urządzania I Komunii św. 8 maja, jako wynagradzającej, na intencję dzieci w Rosji. Wiele uwagi poświęcono organizacjom katolickim, zachęcając do wstępowania do nich. Młodzież, bez względu na płeć, ale i narodowość, obiecywała bardziej zaangażować się w ich działalność. Rodzice obiecywali

²⁰ BLAN, F 318-36162, k.18-18v, Akt zadośćuczynienia.

²¹ BLAN, F 318-36161, k. 1-2, Protokół spisany 1931 r. 16 marca w Świącianach na zjeździe dekanalnym.

zaś podjąć więcej wysiłku, by bronić katolickiego ducha wychowania dzieci i młodzieży, jak również nierozzerwalności małżeństwa. Myśląc o potrzebujących pomocy, biednych i bezdomnych, obiecywano stworzyć we wszystkich parafiach Konferencje św. Wincentego à Paulo²².

Nie tylko w Święcianach, czy w Wilnie, ale i we wszystkich pozostałych dekanatach uchwalano rezolucje. Miały one podobne postanowienia, nawiązujące bezpośrednio do tych podjętych na AKE. Dekanalny Kongres Eucharystyczny, który się odbył w Lidzie 13-14 VI 1931 r., wzywał do szerzenia czci i miłości do Najświętszego Sakramentu; do kultywowania życia nadprzyrodzonego przez Eucharystię we wszystkich organizacjach młodzieżowych, stojących na gruncie zasad chrześcijańskich i katolickich; do zakładania wewnątrz organizacji młodzieżowych kółek eucharystycznych, zaprowadzania systematycznej Komunii św. i adoracji Najświętszego Sakramentu. Zachęcano do czuwania nad tym, by wychowanie młodego pokolenia odbywało się zgodnie z zasadami chrześcijańskimi, podanymi przez papieża Piusa XI w encyklice *O chrześcijańskim wychowaniu młodzieży*. Organizacje młodzieżowe winny czuwać nad chrześcijańskim wychowaniem młodzieży, wszystkie zaś czynniki, w tym państwowe, administracyjne i kościelne, winny takie wychowanie ułatwić.

Zachęcano do zrzeszania się w organizacjach Akcji Katolickiej: Katolickim Związku Mężczyzn, Katolickim Związku Polek, Katolickim Związku Polskiej Inteligencji „Odrodzenie” i Stowarzyszeniu Młodzieży Polskiej. DKE wzywał także do zaangażowania się w działalność innych organizacji społecznych, byleby działały w duchu zasad chrześcijańskich i katolickich; do intensywnej pracy w tych organizacjach, które już intensywnie pracowały nad urzeczywistnieniem hasła „Oddać Polskę Chrystusowi”. Nie zapomniano również o najbiedniejszych i potrzebujących wsparcia materialnego. Wzywano, by złagodzić braki socjalne, przede wszystkim wśród robotników, poprzez odnowienie obyczajów chrześcijańskich wśród pracodawców i pracobiorców, zgodnie z rozumem i zasadami sprawiedliwości i miłości Chrystusowej. Kładziono nacisk na otoczenie ludzi chorych staranną opieką, niosąc im pomoc materialną, ale przede wszystkim troszcząc się o sakramenty święte i pomoc duchową. Rezolucje wzywały do pracy na rzecz misji zewnętrznych, jak i wewnętrznych; do modlitwy za poległych w obronie wiary i ojczyzny; do modlitwy o przyspieszenie kanonizacji Wandy Nepomuceny Malczewskiej; do uczczenia św. Antoniego z okazji 700 rocznicy jego śmierci, poprzez wspieranie schronisk dla dzieci-sierot²³.

W Brasławiu, w dniach 20 i 21 VI 1931 r., Dekanalnemu Kongresowi Eucharystycznemu przewodniczył bp K. Michalkiewicz. Przebieg był taki,

²² BLAN, F 318-36161, k. 12-13, Rezolucje przyjęte na Kongresie Eucharystycznym w Święcianach w dniach 24 i 25 maja 1931 r.

²³ BLAN, F 318-36158, k. 8-9, Rezolucje I Kongresu Eucharystycznego w Lidzie, odbytego dnia 13 i 14 czerwca 1931 r.

jak zakładał ogólnodiecezjalny porządek. Kongres odbywał się w Domu Parafialnym. Znane są nazwiska tych, którzy wygłosili referaty. Pierwszego dnia referat wygłosił Rusiecki, drugiego zaś dnia DKE do wiernych zebranych przed świątynią parafialną referat wygłosił Andruszkiewicz. Msza św. pontyfikalna została odprawiona na zewnątrz, w bramie cmentarza przykościelnego. Po mszy procesja przeszła ulicami: Trzeciego Maja, drogą wiodącą nad jeziorem Drywiaty, Piłsudskiego i wróciła do kościoła²⁴.

Ludność uczestnicząca w DKE podjęła następujące rezolucje: szerzyć Chrystusa Eucharystycznego przez częste przystępowanie do Komunii św., zakładać kółka eucharystyczne we wszystkich organizacjach społecznych, szczególnie w szeregach Akcji Katolickiej; dążyć do rozwoju organizacji katolickich, zwłaszcza Akcji Katolickiej i tych organizacji, które uznawane są za katolickie; bronić świętości i nierozzerwalności małżeństwa; żądać od władz szkolnych katolickiego programu wychowania dzieci i młodzieży; szerzyć ideę wychowania chrześcijańskiego w szkole i poza nią i domagać się, by wychowanie w państwie oparte było na encyklice Piusa XI.

Młodzież uczestnicząca w DKE wezwała całą młodzież powiatu brasławskiego, by wstępowała w szeregi Akcji Katolickiej (do SMP), oraz postanowiła wyteńczyć wszystkie siły w pracy dla dobra Kościoła i państwa²⁵.

Rezolucje o podobnej treści były uchwalane także podczas innych DKE, np. na Kongresie Eucharystycznym w Głębokiem. W tym przypadku, poza końcowymi rezolucjami²⁶ podobnymi w swej treści do tych z Brasławia, podczas obrad KE poszczególne sekcje uchwaliły własne rezolucje, które stały się podstawą dla tych końcowych. Sekcja Akcji Katolickiej zachęcała do tworzenia organizacji katolickich, by przez uczestnictwo w nich stanąć w szeregi świeckich apostołów. Członkowie sekcji młodzieży pozaszkolnej, zrzeszeni w SMP, troszcząc się o wychowanie swych członków na świątłych i czynnych katolików, postanawiali często korzystać z Komunii św. Obiecywali utworzyć kółka eucharystyczne w SMP i prenumerować pisma eucharystyczne. Sekcja Bractw, podobnie, jak młodzież, obiecała dążyć do ożywienia działalności w duchu eucharystycznym. Sekcja Charytatywna, a zwłaszcza członkowie Towarzystwa Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo i Katolickiego Towarzystwa Dobroczynności, postanowiła wzmocnić działalność na rzecz osób potrzebujących moralnego i materialnego wsparcia.

²⁴ BLAN, F 318-36158, k. 10, Porządek przebiegu uroczystości Powiatowego Kongresu Eucharystycznego w Brasławiu, w dniach 20 i 21 czerwca 1931 r.

²⁵ BLAN, F 318-36158, k. 11, Rezolucje uchwalone na I Kongresie Eucharystycznym w Brasławiu, w dniach 20 i 21 czerwca 1931 r.

²⁶ BLAN, F 318-36158, k. 13, Rezolucje uchwalone na I Kongresie Eucharystycznym i przyjęte na zamknięcie Kongresu, z dn. 15 i 16 VII 1931 r.

Obiecano zadbać, by z Komunii św. korzystali także ci, którzy z powodu niemocy fizycznej do kościoła uczęszczać nie mogli²⁷.

Dekanalny Kongres Eucharystyczny w Białymstoku odbył się w dniach 30-31 V 1931 r. Podobnie jak w Wilnie i innych miejscowościach powołany został do życia Komitet Wykonawczy DKE²⁸. W jego skład weszły następujące osoby: prezes – Leon Zubelewicz, prezes Sądu Okręgowego w Białymstoku, wiceprezesa – ks. Aleksander Chodyko, dziekan białostocki i Roman Muszyński, wiceprezes Sądu Okręgowego w Białymstoku, sekretarz generalny – ks. Ignacy Cyraski, proboszcz parafii w Dobrzyniewie, skarbnik – ks. Antoni Zalewski, prefekt szkół w Białymstoku. Członkami Wydziału Wykonawczego byli: ks. Adam Abramowicz – proboszcz parafii św. Rocha w Białymstoku, ks. Kazimierz Borzym – prefekt szkół średnich, inż. Antoni Choroszuca, Wincenty Hermanowski – prezydent miasta Białegostoku, Ludwik Mioduszewski – prezes Chrześcijańskich Związków Zawodowych w Białymstoku, Stanisław Młyńczyk – działacz Zjednoczenia Stanu Średniego, Stefan Sobierajski – nauczyciel gimnazjum, Jan Sołłohub – lekarz, z żoną Jadwigą, Zofia Stermińska – radna miasta, ks. Konstanty Teżył – dziekan knyszyński i Julian Wąsowski – dyrektor robót publicznych. Komitet Organizacyjny wydał kilka jednodniówek informujących mieszkańców Białegostoku i okolic o planowanych uroczystościach kościelnych²⁹.

Biuro Komitetu mieściło się przy ul. Kościelnej 3, w lokalu sekretariatu Akcji Katolickiej. Tam w dniach poprzedzających rozpoczęcie DKE w Białymstoku wszelkich informacji na temat KE udzielał ks. Ignacy Antoni Cyraski, proboszcz parafii w Dobrzyniewie. Niedaleko, w lokalu Stowarzyszenia Robotników Chrześcijańskich, przy ul. Rynek Kościuszki mieściło się biuro kwaterunkowe. Sprawami finansowymi związanymi z organizacją DKE zajmował się ks. Antoni Zalewski, skarbnik Wydziału Wykonawczego.

Korzystając ze wzorców wileńskich stworzono w ramach DKE w Białymstoku sekcje³⁰, w pracach których zaangażowanych było kilkadziesiąt osób. Były to: sekcja propagandowa na czele z ks. I. Cyraskim (12 osób), sekcja Akcji Katolickiej z przewodniczącym J. Sołłohubem (14 osób), sekcja młodzieży pozaszkolnej na czele z L. Mioduszewskim (11 osób), sekcja robotników z przewodniczącym F. Grosserem, prezydentem Izby Rzemieślni-

²⁷ BLAN, F 318-36158, k. 12, I Kongres Eucharystyczny w Głębokiem 15 i 16 lipca 1931 r., Rezolucje.

²⁸ Archiwum Akt Nowych, Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (dalej: AAN MWRiOP) sygn. 431, k. 1, Sprawozdanie naczelnika Wydziału Bezpieczeństwa Publicznego w Białymstoku M. Syski do Departamentu Politycznego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Warszawie, czerwiec 1931 r.

²⁹ *Komitet Kongresu Eucharystycznego w Białymstoku*, Dodatek do jednodniówki „W blaskach Żywej Hostii”, Białystok 30-31 maja 1931 r., s. II; WAW, 5(1931), nr 11-12, s. 173.

³⁰ AAN MWRiOP 431, k. 3-4.

ków w Białymstoku (6 osób), sekcja tercjarska z ks. I. Cyraskim (6 osób), sekcja obchodowa z przewodniczącym ks. K. Borzymem (8 osób)³¹. W skład Komitetu wchodziły jeszcze komisje: aprowizacyjna z ks. A. Abramowiczem, artystyczna – przewodniczący S. Sobierajski, dekoracyjna – J. Wąsowski, nabożeństw, pochodowa i mieszkaniowa.

Dekanalny Kongres Eucharystyczny w Białymstoku rozpoczął się 30 V 1931 r. o godz. 16.00 nabożeństwem w kościele farnym, któremu przewodniczył abp Jałbrzykowski³². Obrady plenarne na dziedzińcu Pałacu Branickich otworzył dziekan białostocki ks. A. Chodyko. Przywitał przybyłych biskupów: arcybiskupa wileńskiego – Romualda Jałbrzykowskiego, ordynariusza łomżyńskiego – Stanisława Łukomskiego i sufragana diecezji łomżyńskiej biskupa Bernarda Dembka. Następnie przemawiał prezes Komitetu Organizacyjnego DKE L. Zubelewicz, witając wszystkich uczestników. Stwierdził, iż wobec upadku wiary wśród społeczności katolickiej w Polsce i prześladowania religii katolickiej za wschodnią granicą, koniecznością staje się obowiązek zrzeszania się w organizacjach katolickich, w celu przeciwstawiania się istniejącemu złu. Prezes odrzucił zarzuty, iż Komitet pracował w kierunku przeksztalcenia DKE w demonstracyjny wiec religijny.

Zubelewicz powołał w imieniu Komitetu do Prezydium DKE następujące osoby: W. Hermanowskiego, Hilarego Bnińskiego – prezesa Związku Ziemiaków i Zygmunta Brodowicza – naczelnika Wydziału Zdrowia w Urzędzie Wojewódzkim w Białymstoku, F. Grossera, ks. I. Cyraskiego, Antoniego Wagnera i Witolda Andrzejkowicza, naczelnika Wydziału Wojskowego w Urzędzie Wojewódzkim. Marszałkiem Kongresu został wybrany Wincenty Hermanowski – prezydent miasta Białegostoku, który po objęciu tej funkcji zaproponował wysłanie depezy do Piusa XI³³, Prymasa Polski kard. Augusta Hlonda i Prezydenta Rzeczypospolitej S. Wojciechowskiego³⁴. De-

³¹ Dokładny wykaz nazwisk podaje Dodatek do jednodniówki „W blaskach Żywej Hostii”, Białystok 30-31 maja 1931 r., s. II-III.

³² Opis Kongresu Eucharystycznego w Białymstoku na podstawie sprawozdania naczelnika Wydziału Bezpieczeństwa Publicznego w Białymstoku, AAN MWRiOP, 431, k. 1-6 i relacji z Kongresu zawartej w WAW, 5(1931), nr 11-12, s. 173-174.

³³ Treść depezy do papieża: „Jego Świątobliwość Papież Pius XI – Watykan. Katolicy zebrani na I Kongresie Eucharystycznym w Białymstoku, ścieląc się do stóp Waszej Świątobliwości, zasyłają uczucia najgłębszej czci, posłuszeństwa, synowskiej miłości i proszą Boga w Eucharystii Żywego, by raczył udzielić Waszej Świątobliwości zbliżenia świata do Boga, a dla siebie samych błagają o apostolskie błogosławieństwo miastu, miasteczkom i wsiom swoim”, AAN MWRiOP, 431, k. 5.

³⁴ Treść depezy do Prezydenta RP: „Pan Prezydent Rzeczypospolitej. Warszawa. Zamek. Zebrani w Białymstoku uczestnicy Kongresu Eucharystycznego, idąc za nakazem uczuć obywatelskich, zwracają się dziś w stronę Zamku Królewskiego w Warszawie, ażeby złożyć hołd reprezentantowi Majestatu Rzeczypospolitej Polskiej i oświadczyć gotowość

pesze podpisali metropolita wileński i marszałek Kongresu W. Hermanowski. W imieniu wojewody, który wskutek zepsucia się samochodu w drodze z Warszawy nie mógł być obecny na pierwszym posiedzeniu DKE, powitalne przemówienie wygłosił dr Raczyński, naczelnik Wydziału Administracyjnego Urzędu Wojewódzkiego w Białymstoku. Następnie przemawiali: abp Jałbrzykowski, bp Łukomski, Pietraszewski w imieniu oddziału białostockiego ZHP, Pretzel w imieniu Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, Rusiecki – jako delegat Centrali Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej w Wilnie, Sobański w imieniu Ligi Katolickiej i Andruszkiewicz – jako delegat Katolickiego Związku Mężczyzn Ziemi Wileńskiej.

Po przemówieniach powitalnych W. Hermanowski wygłosił referat pt.: *Jak doprowadzić mężczyzn i kobiety do kultu eucharystycznego?* Prelegent powołując się na przykłady z najnowszej historii dowodził, iż nic nie można uczynić w życiu społecznym czy prywatnym bez Chrystusa. Wskazał na inteligencję, która powodowana fałszywym wstydem, kryje się ze swoimi uczuciami religijnymi i stroni od praktyk religijnych. Zarzucił jej, iż ma zły wpływ na społeczeństwo, gdyż wszelkie wystąpienia przeciwko Kościołowi godzą jednocześnie w państwo polskie. Prezydent miasta zwrócił uwagę na rolę, jaką odgrywa rodzina w społeczeństwie, gdyż to ona jest ostoją życia moralnego i społecznego.

Referat Hermanowskiego zakończył pierwsze plenarne posiedzenie Kongresu Eucharystycznego w Białymstoku. Uczestniczyło w nim około 1400 osób³⁵.

30 V 1931 r. po posiedzeniu plenarnym obradowały jeszcze poszczególne sekcje. W posiedzeniu sekcji robotniczo-rzemieślniczej pod przewodnictwem F. Grosera uczestniczyło około 60 osób. Przemawiali: ks. Zalewski i poseł Bitner, który wygłosił odczyt: *Eucharystia a sprawy społeczne*. Autor referatu obarczał za bezrobocie w Polsce władze państwowe, które nie kierowały się zasadami chrześcijańskimi w kwestiach społecznych. Następny mówca, senior Związku Chrześcijańskiego w Białymstoku – Rusiecki, został zmuszony do zaprzestania wygłaszania referatu. Spotkał się bowiem z zarzutami, że głosi referat polityczny, a nie religijny. Na zakończenie obrad sekcji ks. Zalewski odczytał rezolucję potwierdzającą tezy stawiane przez F. Grossera.

W posiedzeniu sekcji Akcji Katolickiej, które odbyło się w gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta, udział wzięli: abp Jałbrzykowski i dyrektor AIAK w Wilnie ks. Kafarski. Uczestnicy obrad, około 200 osób, którym przewodniczył J. Sołłohub, wysłuchali referatu Michała Sobańskiego z Warszawy pod tytułem: *Jak ożywić kult eucharystyczny w organizacjach katolickich?* Przedstawił on również zasady funkcjonowania Akcji Katolickiej.

katolika białostoczczyzny do służby dla Ojczyzny, jej dobra, szczęścia i rozkwitu”, AAN MWRiOP, 431, k. 5-6.

³⁵ „Gazeta Białostocka «Dzień Dobry»”, nr 144/1931, Białystok, 31 maja 1931 r., s. 8.

Miała ona iść w kierunku umacniania i rozszerzania zasięgu działalności organizacji katolickich, oddziaływania na społeczeństwo, jak największej liczby ośrodków parafialnych.

W nocy z 30 na 31 maja trwały nabożeństwa i Msze św. W niedzielę 31 maja, w uroczystość Trójcy Świętej, Mszę św. o godz. 1.00 w nocy odprawił i kazanie wygłosił bp B. Dembek. Przez całą noc trwały nabożeństwa dla poszczególnych grup i organizacji społecznych, a mianowicie dla III Zakonu św. Franciszka, dla robotników, dla młodzieży zrzeszonej w SMP, a o godz. 7.00 dla wszystkich pielgrzymów zdążających do białostockiej fary na DKE. O tej samej porze, w starym kościele farnym, zostało odprawione nabożeństwo w obrządku wschodniosłowiańskim, celebrowane przez biskupa Mikołaja Czarneckiego³⁶.

Drugi dzień DKE w Białymstoku rozpoczął M. Sobański o godz. 9.15 referatem na temat Akcji Katolickiej. Autor powtórzył przemówienie z poprzedniego dnia, poszerzając jedynie kwestie genezy Akcji Katolickiej. Prelegent wskazał na konieczność umacniania pozycji Kościoła katolickiego w społeczeństwie. Stwierdził, iż Akcja Katolicka powinna być prowadzona w taki sposób, by zapewniła Kościołowi katolickiemu możliwość regulowania układu stosunków społecznych w państwie i oddziaływania na bieg życia państwowego.

Kolejny referat pt. *Eucharystia – odrodzeniem Polski* przedstawił sekretarz generalny AKE, ks. I. Cyraski. Autor wygłosił tezę, iż istotą narodu jest jego dusza. Państwo jest ciałem, a Kościół duszą, która góruje nad ciałem. Każdy naród ma wytkniętą rolę dziejową do odegrania. Rolą Polski, według prelegenta, była obrona chrześcijaństwa przed nawałą bolszewicką i dlatego nie można pozbawić Polski Chrystusa. We wszystkich organach władzy państwowej, ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej winny być przestrzegane zasady chrześcijańskie. Ks. Cyraski zauważył, iż próby zrównania wyznań, wprowadzenia ślubów cywilnych i rozwodów, ataki na szkołę i rodzinę katolicką powodują osłabienie Kościoła, ale i państwa³⁷.

Po omówieniu referatów podjęto rezolucje, w których wzywano inteligencję do wzięcia czynnego udziału w Akcji Katolickiej. Zwrócono uwagę na konieczność tworzenia w parafiach organizacji katolickich. Uczestnicy obrad zwrócili się z dezyderatami do władz państwa o wprowadzenie ustawodawstwa zgodnego z nauką Kościoła i wychowania młodzieży według zasad katolickich.

Na zakończenie DKE w Białymstoku o godz. 11.00 ulicami miasta, od fary do parku w Zwierzyńcu, przeszła uroczysta procesja eucharystyczna, w której wzięło udział około 25 tys. osób. Jak wielka była to procesja mówią nie tylko zachowane zdjęcia, ale również program kolejności ustawienia

³⁶ Dodatek do jednodniówki „W blaskach Żywej Hostii”, Białystok 30-31 maja 1931 r., s. IV.

³⁷ „Gazeta Białostocka «Dzień Dobry»”, nr 145/1931, Białystok, 1 czerwca 1931 r., s. 8.

podczas jej trwania, zamieszczony w gazetach białostockich. Aż 64 grupy były reprezentowane w szyku poprzedzającym kapłana niosącego pod baldachimem Najświętszy Sakrament, a jeszcze za baldachimem szli m.in. przedstawiciele władz państwowych i lokalnych, pluton wojska z orkiestrą wojskową i delegacje poszczególnych parafii z dekanatu białostockiego i knyszyńskiego. Procesja od białostockiej fary szła ulicami Sienkiewicza, Warszawską, Mickiewicza, Świętojańską do Parku 3 Maja (Zwierzyniec)³⁸. Miasto zostało udekorowane flagami o barwach papieskich i narodowych³⁹. W Parku 3 Maja, przy wzniesionym z tej okazji polowym ołtarzu, została odprawiona uroczysta celebra pontyfikalna, której przewodniczył metropolita wileński, abp R. Jałbrzykowski. Kazanie wygłosił bp łomżyński Stanisław Kostka Łukomski. Na zakończenie wszyscy odśpiewali hymn *Boże, coś Polskę*.

Swój własny program przygotowań i uczestnictwa w DKE miała młodzież skupiona w Stowarzyszeniu Młodzieży Polskiej. 30 maja od godz. 8.00 poszczególne oddziały SMP składały meldunki o przybyciu na Zlot Kongresowy. O godz. 9.00 spod gmachu sekretariatu przy ul. Kościelnej 3 w stronę Zwierzynca wyruszył pochód młodzieży. W parku, w Sali teatru „Palace”, nastąpiło uroczyste otwarcie Zlotu Kongresowego. O godz. 13.00 wszystkie grupy SMP wzięły udział w defiladzie, a po przerwie obiadowej w uroczystym nabożeństwie otwarcia DKE. Młodzież uczestniczyła także w plenarnym posiedzeniu KE w gmachu Urzędu Województwa. Od godz. 20.00 umożliwiono jej skorzystanie z sakramentu pokuty.

Drugiego dnia trwania DKE o godz. 6.00 młodzież ze SMP uczestniczyła w farze we Mszy św., podczas której zostały poświęcone nowe sztandary SMP. Po niedzielnym wspólnym śniadaniu brała udział w uroczystej procesji eucharystycznej, kończącej obchody DKE⁴⁰.

Podobnie jak w Białymstoku, Dekanalny Kongres Eucharystyczny w Świrze poprzedziło spotkanie młodych. W dniach 10-11 VIII 1931 r. odbył się zlot członków Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej, w którym brało udział ok. 200 przedstawicieli. Mszę św. na rozpoczęcie zlotu SMS odprawił ks. Bronicz, proboszcz z Żodziszek, kazanie wygłosił ks. Bolesław Sperski z Wilna. Obradom przewodniczył sam abp Jałbrzykowski, dając tym wyraz swej troski o rozwój katolickich organizacji młodzieżowych na terenie archidiecezji wileńskiej.

Wszystkie Kongresy Eucharystyczne, które się odbyły w 1931 r. na terenie archidiecezji wileńskiej, główny w Wilnie i lokalne tzw. dekanalne, realizowały pragnienie papieża Piusa XI, by rozszerzyć rozumienie i prze-

38 „Gazeta Białostocka «Dzień Dobry»”, nr 142/1931, Białystok 29 maja 1931, dodatek.

39 M. Perkowski, *Kongres Eucharystyczny w Białymstoku 30-31 maja 1931 r.*, „W Służbie Miłosierdzia”, nr 6/9/2005, s. 12.

40 *Gotów! Sprawie służ!*, „W blaskach Żywej Hostii. Jednodniówka Kongresu Eucharystycznego w Białymstoku”, Białystok 30-31 maja 1931 r., s. 8.

żywanie tajemnicy Eucharystii: „Ponieważ do coraz większego wzrostu kultu względem Najświętszego Sakramentu Ołtarza przyczyniają się w nadzwyczajny sposób Kongresy Eucharystyczne, w których udział licznie zebranego ludu pobożnego nawet na obojętnych i innowierców oddziaływa, szczęśliwa zaprawdę była myśl Waszej Ekscelencji [arcybiskupa R. Jałbrzykowskiego], aby zgromadzenia takie, mianowicie dekanalne, w wielu miejscowościach i w różnym czasie odprawiane ku pożytkowi i wygodzie całej tak rozległej archidiecezji wileńskiej służyć mogły”⁴¹. Archidiecezjalny Kongres Eucharystyczny stał się okazją do zaktywizowania wielu katolików, zwłaszcza ze środowisk inteligenckich, którzy wzięli czynny udział w pracach przygotowawczych, jak również w trakcie sesji plenarnych. Kongres Eucharystyczny był jednak przede wszystkim wielkim świadectwem wiary i znakiem przywiązania do Kościoła.

THE APOSTOLIC SUCCESSION OF THE VILNIUS AND BIALYSTOK BISHOPS AND ARCHBISHOPS IN THE 19TH AND THE 20TH CENTURY

In the historiography of the archdiocese of Vilnius up to the day there are no publications on the apostolic succession of the bishops presiding over the local church throughout over six hundred years of her history. This is due to the fact that generally there does not seem to be too much interest in the succession of the Episcopal ordination of the Catholic bishops. This paper is an attempt at filling this void by discussing the apostolic succession of the bishops of the Vilnius church in the 19th and the 20th century.

W dotychczasowej historiografii (archidiecezji wileńskiej) brak publikacji poświęconych tematyce sukcesji apostołowskiej biskupów stojących na czele lokalnego Kościoła na przestrzeni już ponad sześćset lat jego historii⁴². Okoliczność powyższa pozostaje w ścisłym związku ze znikomym zainteresowaniem na granicy rodzimym problematyką sukcesji świętych biskupów episkopatu katolickiego. Kierując się słuszą starą się owa luka zapisać, publikuję niniejsze opracowanie na temat szesnastu członków polskiego episkopatu w odniesieniu do poszczególnych diecezji oraz okresów historycznych. Również w tym artykule zamierzamy dokonać omówienia z op-

⁴¹ Zob. przede wszystkim: T. Kubiak, *Kongresy eucharystyczne wileńskiej diecezji do 1939 roku*, w: *Studia z historii Kościoła w Polsce*, t. 3, wyd. 1, P.E. Wydawnictwo „Wamona”

⁴² Pismo Stolicy Apostolskiej do arcybiskupa Jałbrzykowskiego z okazji Kongresu Eucharystycznego w archidiecezji wileńskiej, WAW, 5(1931), nr 9, s. 129.